

УКРАЇНСЬКА ХАРТІЯ ВІЛЬНОЇ ЛЮДИНИ В СИСТЕМІ ЦІННОСТЕЙ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПОВОЄННОГО ЧАСУ

НАУКОВІ СТАТТІ, ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ ТА ІНШІ МАТЕРІАЛИ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ, ПРИУРОЧЕНОЇ ПАМ'ЯТІ БОГДАНА ГАВРИЛИШИНА

**22 травня 2026 року
м. Тернопіль**

УДК (082): 37.035:172.15
У 45

У 45 Українська Хартія вільної людини в системі цінностей українського суспільства в умовах війни та повоєнного часу: збірник наукових статей, тез доповідей та інших матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції, приуроченої пам'яті Богдана Гаврилишина / Редколегія: О. М. Петровський, І. М. Вітенко, О. І. Когут, Ю. Ч. Шайнюк, Т. В. Магера, Ф. І. Полянський, Н. Б. Стрийвус. Тернопіль: ФОП Осадца Ю. В., 2026. 270 с.

У збірнику публікуються наукові статті, тези доповідей та інші матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Українська Хартія вільної людини в системі цінностей українського суспільства в умовах війни та повоєнного часу», що приурочена пам'яті Богдана Гаврилишина, проведеної Тернопільським обласним комунальним інститутом післядипломної педагогічної освіти 22 травня 2026 р.

Усі матеріали збірника подаються в редакції авторів. Відповідальність за достовірність фактів, цитат, власних імен та інших даних несуть автори.

*Рекомендовано до друку науково-методичною радою Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти
(протокол №4 від 18 червня 2026 р.)*

УДК (082): 37.035:172.15

©Тернопільський обласний комунальний інститут післядипломної педагогічної освіти, 2026

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ КОМУНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

НАУКОВИЙ, МЕТОДИЧНИЙ, ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЗБІРНИК

**НАУКОВІ СТАТТІ, ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ ТА ІНШІ МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ,
ПРИУРОЧЕНОЇ ПАМ'ЯТІ БОГДАНА ГАВРИЛИШИНА**

***УКРАЇНСЬКА ХАРТІЯ ВІЛЬНОЇ ЛЮДИНИ В
СИСТЕМІ ЦІННОСТЕЙ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА
В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПОВОЄННОГО ЧАСУ***

22 травня 2026 року

З М І С Т

<i>Петровський О. М.</i> Гуманістичні цінності у світоглядній концепції Богдана Гаврилишина.....	с. 7
<i>Аніщенко В. О., Олефір Л. І.</i> Засуджені за колабораційну діяльність: виклики для кримінально-виконавчої системи України та формування громадянської ідентичності.....	с. 16
<i>Антків В. В.</i> Цінності свободи та відповідальності у формуванні стійкого українського суспільства: спадщина Богдана Гаврилишина.....	с. 19
<i>Бабійчук Т. В.</i> Роман «Ренегат» Петра Білоуса, або думки про патріотичне виховання.....	с. 24
<i>Бабовал Н. Р., Мацюк С. О.</i> Педагогічні підходи до підтримки ментального здоров'я учасників освітнього процесу крізь призму цінностей Української хартії вільної людини.....	с. 29
<i>Бажаткіна О. М.</i> Українська хартія вільної людини як ціннісна основа утвердження української національної та громадянської ідентичності на уроках «Захист України» (основи медичних знань).....	с. 32
<i>Борисюк З. В.</i> Духовне перезавантаження влітку: як відновити внутрішній ресурс крізь призму цінностей Української хартії вільної людини.....	с. 41
<i>Брик Р. С., Брик Ю. Р.</i> Ціннісний підхід до формування мотивації навчання учнів в реаліях сьогодення	с. 45
<i>Буняк С. М.</i> Збереження і підтримка ментального здоров'я учасників освітнього процесу крізь призму цінностей Української хартії вільної людини в умовах сучасних викликів.....	с. 50
<i>Вацяк А. С., Чередниченко О. Ю.</i> Роль позашкільної освіти у національно-патріотичному вихованні молоді в умовах війни та відбудови України.....	с. 53
<i>Гаврилишин П. М., Гаврилишин Т. Ю.</i> Секрет успіху Богдана Гаврилишина.....	с. 57
<i>Гаврилюк-Єнсен Л. В., Живко М. А.</i> Ідеї Богдана Гаврилишина у формуванні нової моделі освітньої дипломатії та економічної реконструкції України.....	с. 67
<i>Гайда В. Я.</i> Імплементация цінностей Української хартії вільної людини у процесі STEM-орієнтованого підвищення кваліфікації вчителів природничої освітньої галузі.....	с. 88
<i>Глинська Г. В.</i> Богдан Гаврилишин: наукова, освітня та суспільно-політична спадщина у становленні демократичної України.....	с. 93
<i>Глядик М. Б., Свистун О. О.</i> Ментальне здоров'я осіб із особливими освітніми потребами як складова успішної соціалізації	с. 96
<i>Горяча Н. В.</i> Шкільний музей – майданчик формування національних цінностей, державної та громадянської ідентичності учнівської молоді на засадах Української хартії вільної людини.....	с. 101
<i>Гринда В. В.</i> Аксіологічні паралелі Пластового закону та Декларації відповідальності людини Богдана Гаврилишина в контексті формування	

дитячої та юнацької творчості.....	с. 187
Плакса О. О., Карпишин Н. І. Внесок Богдана Гаврилишина у становлення демократичної України.....	с. 194
Пометун О. І. Громадянська освіта в умовах війни: що кажуть дані емпіричних досліджень і як це стосується позашкільної роботи.....	с. 196
Починок Ю. М. Ментальне здоров'я крізь призму цінностей Української хартії вільної людини.....	с. 198
Стрельников В. Ю. Професійний розвиток вчителя у системі цінностей Української хартії вільної людини.....	с. 202
Стрийвус Н. Б., Шот Г. Г. Ідеї Богдана Гаврилишина та Українська хартія вільної людини як ціннісна основа розвитку освіти України в умовах війни та повоєнного відновлення.....	с. 206
Ступницька І. В. Ціннісний фундамент Української хартії вільної людини в контексті сучасної освітньої трансформації.....	с. 211
Тих З. М. Формування громадянської ідентичності учнів на уроках англійської мови на основі цінностей Української хартії вільної людини...	с. 214
Ткачишина О. Р. Збереження ментального здоров'я в умовах війни.....	с. 216
Трубавіна І. М., Калгушкін Ю. Л., Острцов В. В. Поняття про громадянське виховання в умовах війни.....	с. 220
Трубавіна І. М., Лисенко М. М., Редько С. О., Пірлік К. А. Поняття про безпекові простори і психосоціальну підтримку в них.....	с. 224
Фалович Н. М. Система цінностей Української хартії вільної людини у вимірах громадянськості та університетської свободи.....	с. 227
Харламов М. І., Чиркіна-Харламова М. А. Вплив Української хартії вільної людини на світогляд молодих українських рятувальників ДСНС України.....	с. 231
Хмельницька Є. В., Карпишин Н. І. Етика відповідальності Української хартії вільної людини: від світоглядного спадку Богдана Гаврилишина до виховання та психологічної стійкості молоді.....	с. 233
Хома С. О. Доброволець як приклад громадянського лідерства для молоді.	с. 236
Чередниченко О. Ю. Військово-патріотичне виховання як один із елементів забезпечення національної безпеки держави.....	с. 241
Чернецька Є. І., Карпишин Н. І. Спадщина Богдана Гаврилишина в дії: принципи відповідальності як основа громадянської активності української молоді.....	с. 245
Чорна М. І. Ідеї свободи та відповідальності Богдана Гаврилишина у парадигмі національного спротиву.....	с. 248
Шевчишена О. В. Стреси у професійній діяльності педагога та шляхи їх подолання.....	с. 255
Шеремета В. В. Українська школа стійкості: підтримка ментального здоров'я через цінності Української хартії вільної людини.....	с. 261
Шерстій О. О. Ідеї Богдана Гаврилишина та Українська хартія вільної людини: формування цінностей відповідального суспільства в умовах війни та повоєнної відбудови України.....	с. 266

Отже, інтеграція цінностей Української хартії вільної людини у викладання англійської мови є ефективним інструментом формування громадянської ідентичності учнів. Вона забезпечує поєднання мовної підготовки з вихованням свідомого громадянина, що є одним із ключових завдань сучасної освіти [2; 4].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Byram, M. *Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence*. Clevedon : Multilingual Matters, 1997. 124 p.
2. Концепція громадянської освіти в Україні. Київ, 2018. 15 с.
3. *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment*. Companion Volume. Council of Europe, 2020. 268 p.
4. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої освіти. Київ, 2016. 40 с.
5. Українська хартія вільної людини. Київ, 2012. 12 с.

УДК 159.942.5

Ткачишина Оксана Романівна,
кандидат психологічних наук Київського
столичного університету імені
Бориса Грінченка, м. Київ

ЗБЕРЕЖЕННЯ МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я В УМОВАХ ВІЙНИ

Проблема збереження ментального здоров'я в Україні в наш час є досить актуальною і залишатиметься такою ще тривалий час навіть після закінчення війни. На думку деяких вітчизняних та зарубіжних дослідників у сфері психічного здоров'я, психологічні наслідки війни і проблеми, пов'язані з ментальним здоров'ям особистості, можуть залишатись ще десятиліттями після завершення бойових дій, війн тощо. Тобто, сам факт завершення війни ще не означає вирішення усіх проблем населення, які пов'язані з ментальним здоров'ям. Адже є довготривалі психологічні наслідки війни, або відтерміновані в часі. Варто згадати хоча б посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), який потребує психологічної допомоги, психотерапевтичної роботи, а не рідко і комплексного лікування. І варто підкреслити, що ПТСР може розвиватися не тільки в учасників бойових дій, ветеранів, людей, які пережили

екстремальні події і психічні травми, а навіть в осіб, які перебувають у віддалених від бойових дій районах, у відносно безпечних умовах.

Постійні повітряні тривоги, періодичні обстріли, новини, пов'язані з війною, бойовими діями, які людина просто дивиться, чи слухає, сприймає, «пропускає через власну психіку» – все це може глибоко відбиватися у свідомості людей вразливих, емоційно чутливих незалежно від віку, і фактично формувати у свідомості психічну травму. Оскільки такі люди є дуже емпатійними, вони глибоко переживають чуже горе, біль, втрати, і в цій ситуації людський мозок за такого глибокого переживання може фіксувати негативні події як пережитий власний досвід. На цьому наголошують медики, які, з власного практичного досвіду роботи з пацієнтами щодо надання допомоги у сфері психічного здоров'я, роблять висновки про те, що не завжди травма може бути «реальною», тобто такою, що дійсно пов'язана з безпосереднім досвідом конкретної людини. І тут, насамперед, на нашу думку, головним чинником збереження ментального здоров'я є стійкість психіки, її витривалість, резильєнтність, як здатність протистояти негативним травмуючим зовнішнім впливам, стресовим факторам тощо.

Всесвітня організація охорони здоров'я, розкриваючи поняття ментального здоров'я, виокремлює сім компонентів: 1) усвідомлення постійності та ідентичності свого фізичного і психічного «Я»; 2) постійність та однаковість переживань в однотипних ситуаціях; 3) критичне ставлення до себе і своєї діяльності; 4) адекватність психічних реакцій впливу середовища; 5) здатність керувати своєю поведінкою відповідно до встановлених норм; 6) планування власної життєдіяльності і реалізація її; 7) здатність змінювати свою поведінку залежно від зміни життєвих обставин [1].

Повномасштабна війна в Україні стає випробуванням як для психіки кожної окремої людини, так і держави в цілому. Негативний вплив війни та її наслідки не можуть не відбиватися на ментальному здоров'ї населення. Зокрема, гострий та хронічний стрес, психотравма, горе та втрати (рідних та близьких, матеріальні та інші) не тільки впливають на психіку людини, а й

нерідко можуть порушувати і ментальне здоров'я, що може проявлятися у депресивних та тривожних розладах, формуванні ПТСР, когнітивних та психотичних розладах тощо. Варто зазначити, що ментальне здоров'я нації є потенціалом розвитку держави, адже від психічного здоров'я залежать не тільки особливості життя конкретної людини, але й можливість та ефективність виконання нею соціальних ролей та функцій, її внесок у розвиток суспільства в цілому [3].

Крім того, слід враховувати те, що особа, яка має певні ментальні розлади, навіть ті, які не завжди помічаються іншими, в певних ситуаціях може проявляти неадекватну поведінку в соціумі, діяти в стані афекту та становити загрозу для інших людей. В даному випадку важливу роль відіграє те, що саме стане пусковим механізмом, тим тригером, який запускає неадекватність поведінки, своєрідний «зрив психіки», коли такою людиною вже просто керує патологічний процес, а не свідомий контроль. Як свідчить зарубіжна і вітчизняна практика вивчення та аналізу поведінки стрільців, які просто вбивали, здавалося би без будь-яких причин інших людей, часто навіть незнайомих, таким пусковим механізмом може бути навіть незначна на перший погляд подія (наприклад, суперечка, чи непорозуміння з кимось), що може запускати неадекватну і непрогнозовану поведінку з трагічними наслідками.

Актуальність проблеми ментального здоров'я в Україні зумовлена не тільки повномасштабною війною в Україні та усіма негативними впливами, які нею зумовлені, але й загальними світовими, міжнародними подіями, які роблять сучасний світ ще більше складним, нестабільним, важкопрогнозованим та непередбачуваним. Фахівці у галузі психічного здоров'я зазначають тенденцію до зростання різних психічних захворювань у сучасному світі, починаючи від депресії, тривожних розладів і завершуючи хворобою Альцгеймера. Не останню роль тут відіграють динамічність та суперечливість сучасного світу, що обумовлюють значний вплив на свідомість особистості і можуть негативно впливати як на ментальне, так і на психологічне здоров'я. Невизначеність життя, важкопрогнозованість майбутнього, відсутність або

руйнація планів та перспектив призводять до зростаючого емоційного напруження, підвищеної тривожності, появи страхів, нав'язливих негативних думок та постійних переживань, що значною мірою впливають на стан психологічної рівноваги особистості та її психологічне благополуччя.

Таким чином, соціально-психологічна реальність в умовах сучасного існування людського суспільства є досить мінливою, при цьому з роками спостерігається тенденція до зростання швидкості цих змін, зростає інформаційний потік на психіку людини, зазнають трансформацій спосіб життя особистості, її особистісне буття та існування суспільства в цілому. Перед особистістю в сучасному соціумі постають як нові можливості, так і нові виклики та загрози. Тому, проблема ментального здоров'я набуває все більшої актуальності у сучасному світі [2].

Проблема збереження ментального здоров'я може стосуватись людей різних вікових категорій, особливо в умовах війни в Україні. Молодь, яка є потенціалом держави, також може піддаватися негативним психологічним впливам війни, і хоча в молодому віці, і зокрема студентському, психіка є досить гнучкою і адаптивною до негативних змін навколишньої дійсності, проте, важливо в цьому віці навчити особистість навичкам психологічної самопомоги, емоційного контролю та саморегуляції задля збереження ментального здоров'я.

Найважливішим ресурсом розвитку суспільства стає потенціал особистості, компетентної у виконанні своїх соціальних та професійних функцій, відповідальної у прийнятті рішень, здатної до саморозвитку та саморегуляції, адаптації до змін, що відображає загальні психологічні аспекти ментального здоров'я. Збереження ментального здоров'я населення в умовах війни в Україні, на нашу думку, має бути важливим пріоритетом у різних сферах діяльності. Адже людина, яка внаслідок ментальних розладів, втрачає можливість повноцінно виконувати соціальні функції та ролі у суспільстві, фактично опиняється «на узбіччі життя», а суспільство втрачає свої цінні людські ресурси.

Враховуючи сучасні реалії в Україні, важко переоцінити роль психологічної допомоги населенню в різних її проявах (як психологів, так і психотерапевтів, психіатрів та інших фахівців, що надають психологічну допомогу, або пов'язані з нею). Проте пріоритетним напрямком, на нашу думку, має бути психологічна просвіта серед населення, зокрема студентства в межах закладів вищої освіти, соціальні проєкти спрямовані на психологічну самодопомогу та підтримку ментального здоров'я та ін.

В умовах війни нерідко на пошуки спеціальної психологічної допомоги у людини просто може не бути часу, або й такої можливості взагалі, тому важливо здійснювати психологічну просвіту, в тому числі і через медіа ресурси, зокрема доносити інформацію про техніки стабілізації емоційного стану (наприклад, при панічних атаках), самоконтролю та критичного мислення (наприклад, в непередбачуваних чи загрозованих ситуаціях) тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Психологічна енциклопедія / автор-упорядник О. М. Степанов. К.: «Академвидав», 2006. 424 с.
2. Ткачишина О.Р. Особистість у сучасному соціумі: психологічний аспект // Науковий журнал «Габітус». Вип. 24. Т. 2. Видавничий дім «Гельветика», 2021. С. 107–111.
3. Ткачишина О.Р. Проблема ментального здоров'я в Україні: психологічний аналіз // Науковий журнал «Габітус». Вип. 53. Видавничий дім «Гельветика», 2023. С. 207–211.

УДК 37.0

Трубавіна Ірина Миколаївна,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної педагогіки
ДЗ «Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка»,
м. Полтава;

Калгушкін Юрій Леонідович,
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри тактико-спеціальної та фізичної
підготовки Харківського національного
університету внутрішніх справ, м. Харків;
Острецов Віктор Васильович,
здобувач третього (освітньо-наукового)
рівня вищої освіти, Спеціальність 231
Соціальна робота ДЗ «Луганський